

*Лидија ГЕОРГИЕВА*УДК: 2-673.5:327.364(100)
322(100)

Прегледен труд

ПОЛИТИЧКИ АКТЕРИ И ПРАШАЊА НА ПОЛИТИКАТА ЗА РЕЛИГИЈА ВО ЈАВНИОТ ДИЈАЛОГ И МИРОТ**Кратка содржина:**

Целта на овој труд е да се воспостави врска помеѓу клучните политички актери и значајните политички прашања во врска со религијата во јавниот дискурс и градењето мир во поширок контекст. Предизвикот лежи во решавањето на дилемите околу тоа дали дискусиите за религијата, нејзиното влијание врз помладите генерации и нејзината улога во создавањето мир се единствено под влијание на религиозните фактори или дали и други општествени и политички актери имаат улога. Преку нашето истражување, идентификувавме тековни политички процеси кои имаат потенцијал да го подобрат верскиот дијалог и создавањето мир на различни нивоа. Ова мапирање на актери и процеси е базирано на анализа на литература, воспоставени академски и социјални мрежи како Culturelink (Мрежа на мрежи за истражување и соработка во културниот развој, основана од УНЕСКО и Советот на Европа), веб-пребарувања и интервјуа со засегнатите страни. Резултатот од оваа анализа е сеопфатна листа од над 300 актери документирани во проектот RETOPEA Horizon 2020. Главната теза е дека тековните политички процеси нудат можности за зајакнување на дијалогот, кој е посилен во некои европски земји, наспроти други во кои истиот недостига кога станува збор за решавање на прашања поврзани со враќањето на религијата во меѓународната политика и напорите за градење мир.

Клучни зборови: Религија, дијалог, политички чинители и процеси, градење мир.

Вовед

Овој труд го претставува истражувањето спроведено од тимот на УКИМ како дел од проектот HORIZON 2020 RETOPEA насловен „Религија, толеранција и мир“. Фокусот на ова истражување е на развивање ефективни методи за искористување и претставување на процесите на создавање мир преку анализа на историски, концептуални, емпириски и практични наоди од различни работни пакети на Проектот (WP2, 3 и 5).

Главните цели на овие работни пакети беа вклучување на засегнатите страни во споделување информации, резултати од истражување и иницијативи во следните клучни области:

- Идентификување соодветни начини за искористување на мировните договори и создавањето мир во медиумите, вклучувајќи препораки за прецизно упатување на историските населби и религиозното влијание врз современите напори за градење мир.
- Истражување на ефективни методи за искористување на мировните договори и нивно претставување во дискусиите околу религиозниот соживот, како што се спротивставувањена погрешните претставувања на историските настани и користење на населбите за да се стимулираат конструктивни јавни дебати за прашањата на соживот.
- Истражување на употребата на историските мировни договори во современите мировни процеси, без разлика дали се извори на инспирација или како референци за успешни пристапи од минатото.

Една од задачите што ги реализираше тимот на УКИМ беше мапирањето на релевантните актери и процеси на политиката, што вклучуваше идентификување на клучните чинители од образованието, институциите кои креираат политики, креаторите на политики, експертите, пратениците и невладините организации кои би можеле да придонесат за зајакнување на верскиот дијалог и разбирање на нивните улога во процесот на креирање политики. Крајната цел на мапирањето и анализата на политичките актери и процеси е да се развие база на податоци што ги содржи резултатите од оваа анализа, која ќе биде интегрирана во ОДИС за употреба од страна на професионалци. ОДИС е платформа која има за цел да го олесни пристапот до информации за културното наследство и истражување.

Според Пафенхолц, градењето мир е процес на постигнување мир, кој може да варира во зависност од различното разбирање за мирот. Градењето мир се разликува во однос на пристапите, опсегот на активности и временската рамка. Оваа варијабилност води до различни толкувања и дефиниции за градење мир во истражувањето и практиката. Од перспектива на управување со конфликти, градењето мир се гледа како дипломатски и институционализиран пристап за ставање крај на

насилните конфликти меѓу страните. Сепак, овој пристап може да ги превиди основните причини за конфликтот и потенцијалот за повторно појавување на насилство. Спротивно на тоа, решавањето конфликти има за цел да ги реши основните причини за конфликти преку вклучување на различни меѓународни и локални актери на граѓанското општество и фокусирање на обнова на односите меѓу конфликтните страни.

Критичарите ги истакнаа ограничувањата и на пристапите за градење мир и за решавање на конфликти, нагласувајќи ја потребата од комплементарен пристап кој ги вклучува најдобрите практики од двете. Религиозните актери кои играат значајна улога во градењето на мирот, честопати повеќе се вклучени во решавање на конфликти отколку во управувањето со конфликти. Ова вклучување може да е учество во меѓународни добротворни и верски организации кои обезбедуваат помош, како и примери на верски водачи кои учествуваат во напорите за решавање проблеми и посредување. Џон Пол Ледерах е познат по развивањето на пристап ориентиран кон трансформација и градењето на мирот, фокусирајќи се на градење долгорочна инфраструктура за мир и поддржување на помирувањето во општеството. Овој пристап се усогласува со акцентот на Школата за решавање конфликти за обновување на односите и промовирање на помирувањето.

Според зборовите на Пафенхолц, градењето мир во суштина се однесува на процесот на постигнување мир и зависи од основното разбирање на мирот, иако градењето на мирот значително се разликува во однос на пристапите, опсегот на активности и временската рамка. Затоа, не е изненадувачки што терминот и концептот за градење мир се користат во истражувањето и практиката со различни сфаќања и дефиниции (Paffenholz, 2009). Од гледна точка на теоријата за управување со конфликти, градењето мир е главно дипломатски и институционализиран пристап кој го доведува насилниот конфликт меѓу конфликтните страни до крај, додека ги потценува длабоките корени на конфликтот и можноста за повторно појавување на насилството (R. Mac Ginty, 2013). Пристапот за решавање конфликти, напротив, се обидува да ги реши основните причини за конфликти, особено со вклучување на различни меѓународни и локални актери на граѓанското општество, истовремено обезбедувајќи долгорочни обиди за обнова на односите меѓу конфликтните актери (O. Ramstotam, T. Вудхаус и Н. Miall, 2012). Критиките изложени на сметка на двата пристапа ја истакнаа потребата од воспоставување комплементарен пристап, односно имплементација на најдобрите практики во управувањето и разрешувањето конфликти.

Од оваа перспектива, улогата на религиозните актери во градењето на мирот е занемарена во управувањето со конфликти, но е поприсутна во решавањето на конфликтите. Примерите се вклучување на меѓународни добротворни и верски организации во обезбедувањето помош или учество на верските чинители и водачи во решавањето на проблемите и

посредувањето. Џон Пол Ледерах е тој кој го разви првиот сеопфатен и широко дискутиран пристап ориентиран кон трансформација (Lederach, 2015) преку изградба на „долгорочна инфраструктура“ за градење мир и со поддршка на потенцијалот за помирување на општеството. Во согласност со Школата за решавање конфликти, тој ја гледа потребата од обнова на уништените односи, фокусирајќи се на помирувањето во општеството и зајакнувањето на потенцијалот за градење мир на општеството.

Постои нова литература која го анализира градењето мир преку објективот на анализа на дискурсот и се залага за алтернативен пристап кон градењето на мирот (Featherstone 2013; Richmond 2011; MacGinty 2011; Heathershaw 2008). Оваа школа покажува дека дискурсот за градење мир стана автореферентен систем кој одамна ја изгуби својата врска со реалниот свет и со потребите на луѓето. Друг аргумент е дека градењето на мирот станува конзервативен збир на актери кое бара менаџерски решенија за фундаменталните конфликти околу ресурсите и моќта, обидувајќи се да го модернизира и релегитимира фундаменталниот статус кво кој ја почитува националната и меѓународната пазарна економија (Bendaña 2003, 5). Најголемиот придонес на оваа нова алтернативна дискурсна школа за градење мир е нејзиниот фокус на обичните луѓе, угнетените гласови, критичката анализа на структурите на моќта и проценката заснована на реалноста наместо на нормативни претпоставки.¹

Ова бара миротворците да ја препознаат конститутивната улога на различноста во политичките спогодби. Ние идентификуваме три различни стратегии за вклучување, со соодветни рамки на вклучените. Прво, вклучувањето може да се искористи за да се изгради полегитимен мир; второ, да се овластат и заштитат одредени групи актери; и трето, да се трансформираат социополитичките структури кои се во основата на конфликтот.²

Вклучување

Врските меѓу религијата, конфликтот и насилството се сметаат за сложени и многу вкрстени, но оние меѓу религијата и создавањето мир и градењето мир добиваат внимание дури неодамна. Научниците на либералната мировна теорија (како универзална идеологија за мир, заснована на меѓународен поредок на рационални, демократски,

¹Меѓуцрковната организација за развојна соработка (ICCO) е глобална, невладина организација основана во 1964 година. Работиме кон свет во кој луѓето можат да живеат во достоинство и благосостојба, свет без сиромаштија и неправда. <https://www.righttofoodandnutrition.org/interchurch-organisation-development-cooperation-icco>

²Хирблингер АТ, Ландау ДМ. Да се осмелиш да се разликуваш? Стратегии за вклучување во создавање мир. *Безбедносен дијалог*. 2020; 51 (4): 305-322.

секуларни, слободни пазари и држави кои ги почитуваат човековите права, заедно со техничките процеси и технологии за нејзино постигнување) имаат тенденција да проучуваат мир преку секуларна концепција и да се избегнат конструктивистички или критички пристапи.³ Во рамките на општествените науки, со исклучок на социологијата на религијата, ова прашање често е настрана, вклучувајќи дисциплини како што се меѓународните односи и развојните студии.⁴

Во рамките на студиите за мир и конфликт се појави силно и кохерентно тело на стипендии околу религиозниот ангажман во градењето на мирот.⁵ Многу анализи на ова спојување околу Appleby (2000) работат на „амбивалентноста на светото“, што признава дека религиозните актери се важни „добавувачи на идеи“ (Хејнс, 2011) способни да поттикнат и конфликт и мир. Научниците испитуваа спектар на различни форми на акција заснована на вера, вклучително и во медијацијата, дијалогот и дипломатијата на патеката П (Bercovitch and Kadayifci-Orellana 2009; Toft et al. 2011; Johnstone and Svensson 2013), хуманитарноста, развојот и раселувањето (Агер и сор.), Студиите на случај ги документираат иницијативите во христијанството (Sampson и Lederach 2000; Appleby 2000; Johnston and Sampson 1994), исламот (Abu-Nimer 2003) и незападните религии (Galtung и MacQueen 2008; Neumaier 2004). Сè поголем број на трудови, исто така, ја истакнуваат улогата на религиозните жени во градењето на мирот (Хејворд 2015; Хејворд и Маршал 2015).

Во академската литература има многу малку суштински анализи за спречување насилни конфликти засновани на вера. Забележителни исклучоци вклучуваат Хертог (2010), кој ги истражува мирољубивите вредности и етиката на религијата и потенцијалот на нив за превенција од насилство, и Палихапитија (2018), кој ги разгледува системите за рано предупредување засновани на вера. Постојат мал број рефлексии фокусирани на политиката (Haider 2016; Perchoc 2016). Да се прошири либералното градење мир за да се вклучат и поддржат актери засновани на вера (FBA); да се спојат религиозните со универзалните вредносни агенди; подлабоко вклучување на FBA во локалната инфраструктура; и верски капитал.⁶

³Ричмонд, Оливер П. и Роџер Мек Гинти. 2015. Каде сега за критиката на либералниот мир? Соработка и конфликт 50: 171–89.

⁴Барбара Бомпани; Религија и развој: Следење на траектории на поддисциплина во развој; Напредок во развојните студии; Прво објавено на 3 април 2019 година.

⁵Мек Гинти, Роџер и Оливер П. Ричмонд. 2013. Локалниот пресврт во градењето на мирот: Критична агенда за мир. Трет свет квартал 34: 763–83.

⁶Основана во 2012 година, Иницијативата за заедничко учење за верата и локалните заедници ги обединува меѓународните развојни организации, агенциите на ОН, универзитетите и верските тела за да го разгледаат потенцијалот на локалните верски заедници за подобрување на здравјето и благосостојбата на заедницата.

Регионални и меѓународни политички иницијативи

Идентификувани се неколку процеси на политики кои се релевантни за целите и за наодите на РЕТОРЕА:

- на регионално ниво, Европската Унија (ЕУ) го усвои спречувањето конфликти како експлицитна цел преку Лисабонскиот договор (Ванхеусден 2010);

- интерфејсот на ЕУ и религијата (преку европско државјанство и недискриминација), како и преку следните пристапи: пристапот за социјална и политика за вработување; пристапот за имиграција и внатрешни работи; пристапот за образование и култура; потоа преку Рамката на ЕУ за интеграција; Пристапот за образование и култура; Платформата за интеркултурна Европа;

- насоките на ЕУ за унапредување и заштита на слободата на вероисповед или уверување – Специјален пратеник за промоција на слободата на вероисповед или верување надвор од ЕУ; Европскиот инструмент за демократија и човекови права;

- UN Women во име на Меѓуагенциската работна група на ОН за религија и развој (UNIATF), заедно со Фондот за население на Обединетите нации (UNFPA), UKAid /DFID и Меѓународното партнерство за религија и одржлив развој (PARD).

- Платформата за родова еднаквост и религија за родово одговорна имплементација на агендата за одржлив развој за 2030 година / ЦСР 61 (2017 и тековно);

- Декларација од Бејрут - Канцеларија на високиот комесар за човекови права (2017) Вера за правото; <https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/FaithForRights.aspx>

- Образование 2030: Декларација од Инчеон и рамка за акција за спроведување на Целта 4 за одржлив развој: Обезбедување инклузивно и правично квалитетно образование и промовирање на доживотното учење. УНЕСКО; Елиминирање на нетолеранцијата и дискриминацијата врз основа на религија или верување и постигнување на Целта 16 за одржлив развој (SDG 16);

- Агенција за фундаментални права на Европската Унија; <https://fra.europa.eu/en/news/2017/religion-and-human-rights-stronger-together>

Мапирање на политички чинители и процеси

Актери на локално ниво

Со цел да се идентификуваат релевантните политички актери во различни сфери на контакт помеѓу верските и другите актери, анализата на мапирањето е фокусирана на актери на локално ниво, национални и регионални и актери релевантни за меѓународно ниво на дијалог, комуникација и креирање политики кои вклучуваат религиозни прашања.

Актерите засновани на вера, според формата најчесто се движат од локални верски групи и места за богослужба, некои неформално конституирани, до меѓународни развојни агенции и глобални религиозни движења. Во 2019 година, новата студија нарачана од меѓународна коалиција на влади и невладини организации ја испитува важноста од постоење подобри партнерства помеѓу локалните актери засновани на верата и меѓународните актери и донатори како начин за постигнување помирни и инклузивни општества. Локалните актери и актерите засновани на вера, сè повеќе се препознаваат како клучни во процесите на создавање мир и градење мир во постконфликтните општества, како што е артикулирано во Целта за одржлив развој на Обединетите нации 16 (SDG16).⁷ Главната премиса за ангажирање на верските актери во градењето на мирот е да се понудат локални и основни одговори на локалните проблеми како комплементарни на меѓународните интервенции.

Улогата на верските водачи, локалните религиозни структури (цркви, џамии, синагоги итн.), религиозни претставнички организации и мрежи, добротворни или развојни организации засновани на верата, општествено-политички организации инспирирани од религија и сл. многу често може да бидат единствените локални актери кои можат да обезбедат услуги и поддршка на ранливите групи. Иако е препознаена улогата на актери засновани на вера во градењето мир на локално ниво, постои потреба да се препознае нивната можна улога во спречувањето на етнополитичка и верска мобилизација и насилство на локално ниво. Едно од важните прашања во локалното градење на мирот и улогата на религиозните чинители е согледувањето на неутралноста или на пристрасноста во обезбедувањето помош или социјална интервенција. За жал, улогите што ги играат религиозните актери во спречувањето на појава на политичко насилство во голема мера се непознати.⁸ Затоа, наодите и заклучоците од WP2, 3 и 5, се

⁷ Меѓународно партнерство за религија и одржлив развој (ПАРД). <http://www.partner-religion-development.org> ; С. Трота и О. Вилкинсон. (2019) Партнерство со локални вери актери за поддршка на мирни и инклузивни општества. Вашингтон; Бон: Заедничка иницијатива за учење за верата и локалните заедници; Меѓународно партнерство за религија и одржлив развој (ПАРД).

⁸ Лора Пејн; Што можат да нè научат за либералниот мир засновани на вера формите на насилна превенција на конфликти? Религии 2020, 11, 167.

водечки за подобрување на соработката помеѓу ФБО на локално ниво со локалните заедници или со други меѓународни актери вклучени во создавањето мир. Уште повеќе, нивната улога во раното идентификување на факторите кои се клучни за продлабочување и за проширување на локалните противречности или за ескалација на конфликти може да биде клучна.

Актери на национално ниво

Верските актери можат да играат клучна улога во процесите на влијание врз јавните сфери на државното, политичкото и граѓанското општество (*Дефри Хејнс; Ања Хенинг, 2013*). Во овој поглед, важен фокус треба да се посвети на целите, средствата и стратегиите и ефектите на религиозните чинители и во мир и во ситуација на кризи и конфликти. Како општ поглед, Хејнс и Хенинг го задржуваат ставот дека различните религиозни актери, без разлика дали функционираат како групи на интерес или социјални движења, и речиси без оглед на религиозната традиција на која ѝ припаѓаат и културата од која произлегуваат, не мора да се разликуваат значително во услови на стратегии. Друг важен став би можел да биде дека меѓусебните односи меѓу државата, верските институции и граѓанското општество се од суштинско значење за да се разбере значењето на верниците и верувањата, религиозните во овој случај, во кое било дадено општество. Влијанието на верските институции во секое општество е воочливо преку политичките поделби, доколку се препознаат, како и преку правниот аспект што одредува приоритизација на некои или маргинализирање на други религиозни чинители. Религиозните актери на национално ниво не се поврзани само со формалните верски институции кои се правно признати од страна на државата, туку и формални и неформални верски движења, невладини организации или други поединци или групи кои сметаат дека религијата, културата и идентитетот се значајни за индивидуалниот или за јавниот живот.

Образование и религија

Образовниот систем се смета за витален елемент во градењето мирни општества преку едукација за социјална интеграција, инклузија и спречување на дискриминација на различни нивоа на општеството. Истиот, потребно е да е насочен кон вредностите и компетенциите за решавање на разликите и конфликтите без култура на насилство (*Tibbitts, 2020*). Земјите во Европа и земјите пристапнички преку Европската Унија, создаваат нов политички простор во образованието (*Тревник, 2011*). Начелно, тоа се заснова на решавање на заедничките предизвици, поставување цели и меѓународна соработка и се креира и воспоставува преку закон, регу-

латива, вмрежување и усогласување.⁹ ЕУ, исто така, помага во изградбата на европска образовна област за зајакнување на образовните резултати и мобилноста за учење, промовирање на заеднички вредности и олеснување на меѓусебното признавање на дипломите преку националните граници. Образованието и обуката се критичен аспект на пошироката социоекономска агенда на ЕУ. Сепак, во ЕУ, системите за образование и обука се организирани и имплементирани од страна на земјите членки како и во други случаи низ светот. Додека одговорноста за системите за образование и обука е на поединечни држави, улогата на ЕУ е да го поддржи и дополни нивниот капацитет. Затоа, ЕУ ги поддржува земјите членки преку соработка во политиката (преку рамката „ЕТ 2020“) и нејзините финансиски инструменти. Друго важно прашање е дека одговорноста за политиките за интеграција е првенствено на земјите членки, како и на развојот на културните политики. Тековниот акционен план **Акционен план на ЕУ за интеграција и инклузија (2021-2027)** предлага конкретни активности, дава насоки и оцртува финансирање за иницијативи наменети да донесат инклузија за сите. Една од активностите е **инклузивно образование и обука од раното детство до високото образование**, фокусирајќи се на полесно препознавање на квалификациите и континуирано учење јазик, со поддршка од фондовите на ЕУ.

Придонесот на образованието во реализацијата на сите 16 ЦОР утврдени од ОН во 2016 година е без сомнение важна стратешка цел. Во поширока смисла, образованието е и предуслов за постигнување на многу други цели за одржлив развој. *SDG 4 се стреми да обезбеди пристап до правично и квалитетно образование во сите фази од животот, како и да го зголеми бројот на млади и возрасни кои имаат соодветни вештини за вработување, пристопни работни места и претприемништво.* Целта предвидува и елиминирање на родовите разлики и на разликите во приходите во пристапот до образование. Претседавачот на Советодавниот одбор на Глобалниот извештај за мониторинг на образованието, професор Џефри Сакс, истакна дека „образованието е најважната цел за одржлив развој – без образование нема да постигнеме никаква цел: мирни општества, работни места, ставање крај на сиромаштијата, решавање здравствени проблеми.“ Исполнувањето на образовните обврски бара не само мобилизација на сите земји и партнери вклучени во, туку и координирање на задачите за спроведување, финансирање и следење на ЦОР 4 и неговите цели. Управниот комитет за *SDG-Education 2030* игра централна улога како механизам за координација на повеќе засегнати страни, кој се обидува да ги интегрира напорите од земјите членки и партнерите на ОН со цел да се постигнат *SDG 4* и неговите цели.

⁹ Мартин Тревник; Стандардизирање на просторот на европската образовна политика. Прво објавено на 1 јануари 2011 година, Истражувачки напис <https://doi.org/10.2304/eerj.2011.10.2.259>

Во мај 2014 година, Меѓуагенциската работна група на Обединетите нации за ангажирање со организации засновани на вера (FBOs) за одржлив развој, соработуваше со норвешката организација на FBOs, Дигни, Универзитетскиот колеџ во Лондон и со Универзитетот Џорџ Мејсон, за да свика билатерални претставници од донатори и од заеднички FBO-партнери. Целта беше да се започне дотогаш нова задача за колективно оценување на партнерствата и новите врски помеѓу религијата и динамиката на меѓународниот развој, имајќи ги предвид глобалните приоритети кои се развиваат за ерата по 2015 година. Приоритетите по 2015 година, беа засновани на агендата на целите за одржлив развој (СОР), кои сè повеќе се појавуваат низ безброј ОН и меѓународни процеси опфатија широк спектар на прашања - од управување и градење институции до здравје и исхрана. ЦОР се различни од нивните претходници, така да се каже. За прв пат, овие глобални развојни цели не се однесуваат само на „посиромашните“ земји, туку тие се универзални по нивната релевантност и импликација.

Сепак, се појави консензус околу (I) релевантноста на ЦОР и (II) заедничкиот јазик – што ја премостува развојната реторика и „религиозното зборување“.

ЕУ објави преглед на статистичките податоци за SDG 4 „Квалитетно образование“ во Европската Унија (ЕУ). Тој се заснова на збир на индикатори за ЦОР на ЕУ за следење на напредокот кон Целите за одржлив развој (СОР) на ОН во контекст на ЕУ.

Претставник од Европската Унија (ЕУ) истакна дека „ФБО се сметаат за дел од назначувањето на граѓанското општество“ за европскиот мултилатерален механизам. Развојната политика на ЕУ се заснова на две платформи: демократија и човекови права. Затоа, политиките на ЕУ, според него се засноваат на права, а централната карактеристика на вкрстувањето со религијата е околу областа на слободата на религијата и верувањето. Дополнителен важен пресек, е прашањето за лоцираноста на религијата во размислувањата околу мирот и безбедноста. Комисијата на ЕУ, се ангажираше со ФБО преку кофинансирање (т.е. проекти за испорака на социјални услуги), „додека тие се ангажираат со институции засновани на права“.

Повелбата за основните права на ЕУ (член 14.3), им овозможува на родителите право да се погрижат образованието и наставата на нивните деца да се усогласат со нивните религиозни, филозофски и педагошки убедувања. Во повеќето земји членки на ЕУ, децата добиваат веронаука во јавното училиште, или како задолжителен или како избран предмет. Во повеќето случаи, можноста за повлекување од веронаука е предмет на писмена согласност од родителите.¹⁰

¹⁰ Во повеќето земји членки, повлекувањето од веронауката бара согласност од родителите.

ЕУ AFR 2007 има за цел да им помогне на креаторите на политики да разберат како можат да направат повеќе за своите граѓани. Во таа насока, се сподедуваат нивните сознанија и се подигнува свеста за правата на ЕУ на национално и на локално ниво. АФА собира и анализира закони и податоци, обезбедува независни совети за правата засновани на докази, ги идентификува трендовите преку собирање и анализирање споредливи податоци, помага за подобро креирање и спроведување на законите, ги поддржува одговорите на политиките во согласност со правата, ја зајакнува соработката и врските меѓу актерите за основните права. АФР на ЕУ, служи како независна агенција за обезбедување податоци, анализи и совети за спроведување на основните права воопшто и за еднаквоста, недискриминацијата и расизмот, вклучително и религијата и верувањето.

Недржавното образование се карактеризира со разновидност на даватели на услуги, вклучувајќи верски училишта, непрофитни училишта управувани од невладини организации или фондации, училишта финансирани од јавност управувани од приватни одбори, училишта во сопственост на заедницата и непрофитни училишта кои работат како претпријатија. УНЕСКО смета дека образовната институција е „недржавна“ ако е контролирана и управувана од невладина организација (на пример, религиозна група, здружение или претпријатие) или ако има раководно тело кое првенствено се состои од членови кои не се избрани од јавна агенција (УНЕСКО 2005). УНЕСКО - како и други - ги групира овие различни институции под терминот „приватно образование“. Ваквите категоризации можеби, ненамерно, придонесоа за недостаток на јасност околу улогата и влијанието на недржавното ангажирање во образованието. Во неколку други области на активност, активностите на НВО се нарекуваат „приватни“. На пример, кога една невладина организација или добротворна фондација обезбедува снабдување со вода за сиромашните заедници, тоа не се нарекува приватно обезбедување, додека во образовниот сектор тоа е чест пример.¹¹

Организации засновани на вера и регионални и меѓународни политички иницијативи

„ЦОР се добар почеток“, призна претставник на Исламската помош во светот (IRW). Организацијата, која има приоритет на работата со Дијалогот по 2015 година, идентификуваше три главни прашања на фокус: пол, финансии и животна средина. IRW го гледа ангажманот со овие прашања, исто така, низ призмата на сопствените позиции на Организацијата за исламска соработка и се стреми да поддржи муслиманска платформа за одржлив развој. Важно е ФБО да презентираат рамки за развој и да погле-

¹¹<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/102215-Non-State-Actors-in-Education-Framing-paper-Final.pdf>

днат како се менуваат овие рамки и да се вклучат со лидерите засновани на верата.

Светскиот совет на црквите (ССЦ) беше меѓу ФБО кои размислуваа за нивното долгогодишно наследство на работа на прашањата опфатени во агендата за СОР, истакнувајќи дека „не ѝ било лесно“ на организацијата да се чувствува вклучена во глобалниот разговор, затоа што предолго „е сила во пустината“. Организацијата има огромно искуство во здружување на верата и развојните грижи околу прашањата за правда, мир и разубување. Тие отсекогаш ги носеле грижите на луѓето на табелите за креирање меѓународна политика. Со оглед на мандатот на СССЦ насочен кон луѓето, нивните претставници истакнаа дека секоја од седумнаесетте развојни цели спаѓа во мандатот на организацијата. Нивниот фокус е ставен на фактот дека ниту една развојна работа не е завршена ако не се земе предвид јасното разбирање на капацитетите што ги претставуваат. Од овој аспект, црквите во испораката на услуги до милијарди луѓе, како и капацитетите на институциите и верските заедници поврзани со нив, треба да поттикнуваат социјална, политичка и културна трансформација.

Организациите засновани на верата играат клучна улога во голем број нови полиња, вклучувајќи ги климатските промени, развојот и разрешувањето конфликти, а ЕУ и другите меѓународни организации, вклучително и религиозните невладини организации, сè повеќе ги земаат предвид овие организации. (Донатан Фокс, 2006).¹² Советот, покрај дијалогот со верските и со неверските организации дополнително ја нагласува потребата во напорите на ЕУ за посредување во мирот, да биде земен предвид ефектот на климатските промени врз мирот и безбедноста.¹³ Всушност, препознаено е дека климатските промени се мултипликатор на закани што ги влошува конфликтите, го загрозува градењето на мирот и создава нови непредвидени нестабилности. Во таа насока, Советот нагласува дека ризиците поврзани со климата мора постојано да се разгледуваат во стратегиите за спречување конфликти, за зачувување на мирот и за градење мир. Покрај тоа, религијата игра важна улога во внатрешните и надворешните политики на ЕУ и нејзините партнери на регионално и меѓународно ниво.¹⁴

¹² Донатан Фокс; Повеќекратните влијанија на религијата врз меѓународните односи: перцепции и реалност; Во *Politique étrangère* број 4, октомври 2006 година, страници од 1.059 до 1.071.

¹³ Заклучоци на Советот за мировната медијација на ЕУ, 13573/20; 7 декември 2020 година; стр. 4.

¹⁴ 2013 година, ЕУ објави насоки за да го вклучи својот пристап кон промоција и заштита на слободата на вероисповед или верување (ФОРБ), а во 2016 година, Јан Фиге I беше назначен за специјален пратеник за промоција на слободата на вероисповед или верување надвор од ЕУ. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646173/EPRS_IDA\(2020\)646173_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646173/EPRS_IDA(2020)646173_EN.pdf)

На регионално ниво, ЕУ ја усвои **превенцијата на конфликти (ПК) како експлицитна цел преку Лисабонскиот договор** (Ванхеусден 2010). Овој концепт се однесува на спречувањето на насилен конфликт како фундаментално значење во справувањето со безбедносните предизвици со кои се соочува Европа и нејзиното соседство и предуслов за политички и социјален напредок. Превенцијата на конфликти, исто така се смета за суштински елемент на ефективен мултилатерализам и инструментална алатка за постигнување на ЦОР, конкретно на Целта бр. 16, која се однесува на мирни и инклузивни општества, пристап до правда за сите и ефективни, одговорни и инклузивни институции на сите нивоа.

Европскиот парламент, исто така, ја поддржа одлуката на ДЕГ да се надврзе на успехот на процесот на дијалогот Жан Моне со македонското Собрание преку проширување на методологијата на дијалогот Жан Моне низ земјите од Западен Балкан преку градење доверба, зајакнување на демократската култура и зајакнување на парламентарните капацитети. Целите кои се постигнати за развивање на култура на парламентарен дијалог и градење консензус и продолжување на институционалните реформи се клучни за ефективен и конструктивен парламентарен дијалог за различни приоритети, вклучително и верски дијалог.

Друг политички процес инициран од Европскиот парламент во 2019 година за **градење капацитети за спречување конфликти и посредување (2018/2159(INI))**, експлицитно е фокусиран на улогата на медијацијата во превенцијата на конфликти. Во рамки на шведското претседателство, основната улога на спречување на насилството се засноваше главно на механизмите за управување со кризи (Ева Грос и Ана Е. Јункос 2011 година). Исто така, значајно внимание беше посветено и на новите ризици и закани, вклучувајќи ја радикализацијата и насилниот екстремизам.

Бидејќи ЕП и ЕУ сега ја разгледуваат медијацијата како алатка за прв одговор на новонастанатата или тековната криза, од клучно значење е да не се занемари важната улога на верските и на неверските организации во поддршката на дијалогот, спречувањето на повторно појавување насилство, веронаука, помирување или спречување на радикализација. RETOPEA ги идентификува историските искуства и успехот на меѓуверскиот дијалог во градењето доверба меѓу заедниците, влијанието на политичкиот дијалог за религиозните прашања на јавната сфера во неколку студии на случај. Затоа, го сметаме Парламентот на ЕУ и Советот на ЕУ¹⁵ и Комисијата за важни чинители во политиките и донесувањето одлуки на стратешко и на регионално ниво во поддршката на мировните иницијативи и договори и вклучувањето на религиозното миротворство.

¹⁵ Заклучоци на Советот за мировна медијација на ЕУ 13573/20; <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13573-2020-INIT/en/pdf>

Заклучок

Религиозните актери имаат клучна улога во напорите за создавање мир низ светот со векови. Без разлика дали тоа е преку посредување, застапување или духовно водство, религиозните личности и организации беа инструментални за олеснување на дијалогот и помирувањето во различни региони опфатени со конфликти. Оттука, истражени се различните начини на кои религиозните актери придонесуваат за создавање мир и значењето на нивната вклученост во промовирањето на мирот и стабилноста.

Една од клучните улоги што религиозните актери ја играат во создавањето мир е преку нивниот морален авторитет и влијание. Верските водачи често ја имаат довербата и почитта од своите следбеници, а нивните учења за простување, помирување и ненасилство може да ги инспирираат поединците да работат кон мирот.

Понатаму, религиозните актери често имаат широки мрежи и врски што може да се искористат за да се олесни дијалогот и комуникацијата меѓу конфликтните страни. Без разлика дали тоа е преку иницијативи за меѓуверски дијалог, работилници за градење мир или напори за посредување, верските организации можат да обезбедат неутрален простор за дијалог и соработка. Ова може да помогне да се изгради доверба меѓу заедниците и да се отвори патот за одржливи мировни договори.

Покрај тоа, религиозните актери исто така можат да се залагаат за промени во политиките и да промовираат иницијативи за градење мир на различни нивоа на владата и општеството. Со искористување на нивниот морален авторитет и влијание, верските организации можат да се залагаат за политики кои промовираат мир, човекови права и социјална правда. На пример, верските водачи беа инструментални во застапувањето за верска слобода, толеранција и почитување на различностите во постконфликтните општества.

Освен тоа, религиозните актери можат да им обезбедат клучна духовна и емоционална поддршка на поединците и на заедниците погодени од конфликтот. Преку молитви, советување и духовно водство, религиозните личности можат да им помогнат на поединците да се справат со траумата, тагата и загубата и да промовираат исцелување и помирување. Ова може да биде особено важно во постконфликтните општества каде заедниците се борат со наследството на насилството и поделеноста.

Дополнително, религиозните актери, исто така, можат да играат улога во спречувањето конфликти и негувањето на меѓуверската хармонија. Со промовирање на дијалог, разбирање и соработка помеѓу различни верски заедници, верските организации можат да помогнат во решавањето на основните причини за конфликтот и да промовираат почитување на различностите и плурализмот. Ова може да помогне во изградбата на култура на мир и толеранција која ги надминува верските, етничките и културните поделби.

Како заклучок, религиозните актери играат клучна улога во напорите за создавање мир во светот. Преку нивниот морален авторитет, влијание и врски, религиозните личности и организации можат да го олеснат дијалогот, да се залагаат за мир, да обезбедат духовна поддршка и да промовираат меѓуверска хармонија во регионите опфатени со конфликти. Нивното вклучување е од суштинско значење за промовирање на одржлив мир и помирување и негување култура на мир во општествата погодени од насилство и конфликти. Како такво, важно е да се препознаат и да се поддржат придонесите на религиозните актери во иницијативите за создавање мир и да се соработува со нив во градењето на помирен и праведен свет.

Соработката помеѓу верските чинители и граѓанското општество, особено во ангажманот со младите, е критична компонента во решавањето на социјалните прашања и промовирањето значајни промени во заедниците. Верските актери можат да играат значајна улога во обликувањето на ставовите и однесувањата на младите, бидејќи тие често имаат позиции на влијание и авторитет во нивните заедници. Преку соработка со граѓански организации, верските чинители можат да ги искористат своите мрежи и ресурси за да создадат влијателни иницијативи кои резонираат кај младите луѓе и ги задоволуваат нивните потреби.

Еден начин на кој верските актери можат да соработуваат со граѓанското општество и младите е преку спроведување на програми кои промовираат социјална правда и еднаквост. Со заедничка работа, овие групи можат да организираат настани и кампањи кои ја подигнуваат свеста за важни прашања како што се сиромаштијата, дискриминацијата и одржливоста на животната средина. Преку овие заеднички напори, младите се овластени да преземат акција и да имаат позитивно влијание во нивните заедници, премостувајќи го јазот помеѓу религиозните учења и општествениот активизам.

Понатаму, соработката помеѓу верските чинители и граѓанското општество може да доведе и до развој на образовни програми кои промовираат толеранција и разбирање меѓу различните групи. Со вклучување на младите во дијалог и активности кои поттикнуваат почит кон различните култури и верувања, верските чинители и граѓанските организации можат да помогнат во борбата против предрасудите и да промовираат инклузивност во заедниците. Овие иницијативи не само што им користат на младите во однос на личниот раст и развој, туку придонесуваат и за создавање на покохезивно и похармонично општество.

Како заклучок, соработката помеѓу религиозните чинители, граѓанското општество и младите е од суштинско значење во справувањето со сложените општествени предизвици со кои се соочуваат заедниците денес. Работејќи заедно, овие групи можат да ги искористат своите уникатни сили и перспективи за да создадат значајни промени и да ги поттикнат младите луѓе да станат агенти за позитивна трансформација. Преку овие заеднички напори можеме да изградиме поправедно, инклузивно и одржливо општество за идните генерации.

БИБЛИОГРАФИЈА:**ЕУ-регулатива**

Council Conclusions on EU Peace Mediation 13573/20; December 2020 Retrieved from: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf

Charter of Fundamental Rights of the European union 2012/C 326/02, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief; FOREIGN AFFAIRS Council meeting Luxembourg, 24 June 2013 Retrieved from: [ehttps://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/137585.pdf](https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/137585.pdf)

European Commission. The Instrument contributing to Stability and Peace responds rapidly to crises, builds peace and prevents conflict around the world. Retrieved from: https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/instrument-contributing-stability-and-peace-preventingconfict-around-world_en

UN

United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf

Countering Islamophobia/anti-Muslim hatred to eliminate discrimination and intolerance based on religion or belief Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed; Human Rights Council Forty-sixth session 22 February–19 March 2021; Retrieved from: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/HatredAndDiscrimination.aspx>

UN Declaration of the Elimination of all forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief, and Human Rights Committee General Comment 22., 1981 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/religionorbelief.aspx>

“Empowering People and Ensuring Inclusiveness and Equality: The Role of UN and Multifaith Collaboration”, the second Briefings took place as a side event to the 2019 High Level Political Forum on sustainable development (HLPF). Retrieved from: [fohttps://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/32295/UNITFRD.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/32295/UNITFRD.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Shared Responsibility, Global Solidarity: Responding to the socio-economic impacts of COVID-19. Secretary-General’s COVID-19 Response and Recovery Fund. Secretary-General’s Special Appeal to Religious Leaders, 9 April 2020 Retrieved from: <https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-03/SG-Report-Socio-Economic-Impact-of-Covid19.pdf>

OSCE

Guidelines on the Legal Personality of Religious or Belief Communities; OSCE/ODIHR 2014 <https://www.osce.org/files/f/documents/9/9/139046.pdf>

Guidelines for Educators on Countering Intolerance and Discrimination against Muslims <https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/84495.pdf>

Toledo guiding principles on teaching about religions and beliefs in public schools prepared by the ODIHR advisory council of experts on freedom of religion or beliefs <https://www.osce.org/files/f/documents/c/e/29154.pdf>

CoE

White Paper on Intercultural Dialogue, CoE https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf

2014 Council of Europe Exchange on the religious dimension of intercultural dialogue

“Intercultural dialogue: interaction between culture and religion” https://www.coe.int/en/web/deputy-secretary-general/speeches/-/asset_publisher/Gt0K7o1XnY6l/content/-intercultural-dialogue-interaction-between-culture-and-religion-2014-council-of-europe-exchange-on-the-religious-dimension-of-intercultural-dialogue

Intercultural integration strategies: managing diversity as an opportunity Model Framework for an Intercultural Integration Strategy at the National Level <https://rm.coe.int/model-framework-for-an-intercultural-integration-strategy-at-the-natio/1680a2ecf9>

Литература

- Bercovitch S.J Ayse Kadayifci-Orellana; Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution; International Negotiation 14 (2009) 175–204; Christine Schliesser, S. Ayse Kadayifci-Orellana, Pauline Kollontai; On the Significance of Religion in Conflict and Conflict Resolution; Routledge 2020.
- A.B. Fetherston, Peacekeeping, Conflict Resolution and Peacebuilding: A Reconsideration of Theoretical Frameworks, in Peacekeeping and Conflict Resolution, Teilor and Francis, 2013 Richmong, O. A Post Liberal Peace; Routhledge, 2011
- de Coning, C. (2020). Insights from Complexity Theory for Peace and Conflict Studies. In O. Richmond & G. Visoka (Eds.). The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies. London: Palgrave Macmillan

- Fox, Jonathan. 2015. *Political Secularism, Religion, and the State: A Time Series Analysis of Worldwide Data*. New York: Cambridge University Press
- Sherrif A. What have we learned from the past regarding EU conflict prevention and peacebuilding—and where could mediation and dialogue fit in? in Tanja Tamminen (ed.) *Strengthening the EU's peace mediation capacities Leveraging for peace through new ideas and thinking; FIIA REPORT 34* Retrieved from: <https://www.ikm.europauni.de/de/publikationen/FIIAreport34.pdf>
- Philippe Perchoc. *Religion and EU's External Policies-Increasing Engagement*. Prepared by Members' Research Service, within the Directorate-General for Parliamentary Research Services (EPRS) of the Secretariat of the European Parliament; Brussels 2020 Retrieved from: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646173/EPRS_IDA\(2020\)646173_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646173/EPRS_IDA(2020)646173_EN.pdf)
- Paffenholz T. et al., *Making Women Count - Not Just Counting Women: Assessing Women's Inclusion and Influence on Peace Negotiations*, Geneva: Inclusive Peace and Transition Initiative (The Graduate Institute of International and Development Studies) and UN Women, 2016, p. 22-25
- Heathershaw, J.:2008: *Unpacking the Liberal Peace: The Dividing and Merging of Peacebuilding Discourses*, Millennium - Journal of International Studies; <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:54834398>
- Hirblinger AT, Landau DM. *Daring to differ? Strategies of inclusion in peacemaking*. *Security Dialogue*. 2020;51(4):305-322.